

ПАМ'ЯТІ ЯРОСЛАВА ВЕРЕЩАКА

Олег Миколайчук-Низовець.

Учений секретар наукового відділу
НЦТМ імені Леся Курбаса

**У ВИМІРАХ «МІЖ НЕБОМ І ЗЕМЛЕЮ»
ТА ЩЕ ОДНА СПРОБА ВТІЛЕННЯ «ДОРОГИ ДО РАЮ»**

Ми часом жартома називали його «Патріарх сучасної драматургії». На що він навіть трохи ображався. І саме через визначення «патріарх», яке для нього асоціювалось з якимось довгобородим, сивочолим дідом у до-роговартісній мантії на межі сторічного ювілею. Він не любив помпезності й до останнього був неймовірно молодий духом, намагаючись формувати навколо себе таке ж саме оточення. Був скромним у повсякденному житті, проте з неймовірно творчими амбіціями та грандіозними планами у мистецьких вимірах. Попри важку хворобу творив до останньої митті і відійшов у вічність на 82-му році життя...

Письменник, драматург, театрознавець – Ярослав Миколайович Верещак прожив яскраве та одночасно дуже непросте життя. Знали ми один

одного більше десяти років. Так вже сталося, що Ярослав Верещак, Неда Неждана та я почали одночасно працювати у новоствореному відділі Драматургічної лабораторії НЦТМ імені Леся Курбаса. На той час пан Ярослав очолював славнозвісну Гільдію драматургів України; мав у своєму доробку близько 40 п'єс, десятки гучних постановок; тривалий час був завлітом головного театру країни; дружив і працював з великими, серед яких: Микола Вінграновський, Іван Миколайчук, Сергій Данченко, Володимир Оглоблін, Богдан Ступка тощо. Тобто на той час Ярослав Верещак був чи не найбільш маститим драматургом України. Тож не дивно, що спершу ми ніби й не помітили один одного – пан Ярослав мав своє коло авторів в Гільдії драматургів, а я більше схилявся до тодішнього «молодняка» Конфедерації драматургів України.

Однак у наших «занадто толерантних» стосунках стався перелом під час 70-річного ювілею пана Ярослава: пам'ятаю, тоді була вистава «Хованка», яку привезли його земляки, «заньківчани» зі Львова; обов'язкова офіційна частина з промов; потім, звісно, банкет, веселощі, жарти... А потім, а потім пан Ярослав та актриса-«заньківчанка» Тетяна Павелко заспівали пісні про Січових Стрільців. І враз світ став іншим... І пан Ярослав іншим. Він ніби навіть не співав, а проживав тут і зараз сюжети тих пісень... І досі він у мене стоїть за тієї миті перед очима – так сердечно та красиво рідко хто міг співати.

А по справжньому ми подружилися – як і водиться – в часи випробовувань, коли Центр Курбаса спершу хотіли захопити та зруйнувати чи то через внутрішніх «козачків», чи то через прямі рейдерські наїзди охочих до прищеплення у центрі столиці. Саме в ті непрості часи Ярослав Верещак, Неда Неждана та я як ніколи стали єдиними. А потім була Революція Гідності, коли Центр Курбаса сміливо приєднався до тих мистецьких осередків, що прагнули до іншої України. То був насправді буремний час, і ми з радістю підставляли плече підтримки один одному. Ми були вже і однодумцями, і майже побратимами.

Слід зазначити, що наші творчі суперечки та дискусії ніколи не припинялися ні на мить, за будь яких обставин. Часом хтось із нас і «гарячкував», бо пан Ярослав умів підловити на «дрібницях». Але як він умів майстерно розпалити пристрасті, так і мудро міг усе вгамувати. Насправді дивовижна людина! А скільки всього знав, скільки всього міг повідати... Цьогоріч він розпочав писати велику наукову роботу за темою: «Феномен творчої співдружності режисерів Театру імені Івана Франка С. Данченка, В. Оглобліна, В. Козьменко-

Делінде: кульмінація і розпад». Можна собі тільки уявити, скільки б він цікавого міг повідати про творчу кухню тієї дивовижної трійці режисерів, адже саме в ті часи був завлітом Театру імені Івана Франка. На жаль, не судилося...

Як і не судилося побачити нової постановки його вистражданої п'єси про Степана Бандеру «Дорога до раю». Хоча з цим твором у нього було справді багато історій. Якось завітав до нас у гості актор Михайло Бойчук із американського народного театру «Гомін» (Чикаго). За розмовою з'ясувалось, що головним режисером театру є Василь Митничук, який свого часу ще в Україні грав Степана Бандеру. І ось яку історію нам одразу повідав Ярослав Миколайович: «Це було на початку 90-х у Калуші, де в народному театрі поставили «Дорогу до раю». Тоді ще ім'я Бандери вимовляли хіба що пошепки, а тут ціла вистава. Звісно, у переповненому будинку культури яблуку ніде було впасти. І ось настає момент, коли на сцені з'являється головний герой. Виходить тоді ще молодий актор Василь Митничук, і, напевно, перехвилювавшись, закляк і мовчить. І зал так само завмер в очікуванні. Пауза затягується. Я, як автор, одразу відчув, що сорочка вже підступно прилипла до тіла. А актор все мовчить. І враз літня жіночка з першого ряду на весь зал, але якось по-материнськи зворушливо каже до Василя: «Говори синку, говори Степане, тут усі свої!». І Степан Бандера заговорив. І відбулась неповторна вистава. Ах, як тоді щиро реагував зал! А які то були овації!».

Багато цікавих історій розповідав Ярослав Миколайович, здебільшого, звісно, жартівливих. Але й були сумні сторінки в його творчому доробку. І одна з найбільш болючих знову пов'язана з драмою «Дорога до раю». Але процитуємо самого автора з його передмови до збірки «Центрифуга»: «Знаючи мистецькі уподобання режисера Володимира Оглобліна, я довго не наважувався показати йому «Дорогу до раю». Нарешті влітку 2000-го це сталося. Як сьогодні, пам'ятаю слова Майстра: «Ти знаєш, я не люблю оцих ваших новаторських форм, «театр в театрі» і все таке. Але в тебе вийшов надзвичайно цікавий образ Бандери. Ні, це не документальний портрет в тебе вийшов – це щось значно цікавіше... Ти от що, ти добре знайомий з керівником Театру Заньковецької Стригуном?» «Ми друзі», – відповідаю. «То зв'яжись з ним. Скажи: старий Оглоблін поставив би цю п'єсу в його театрі». 11 липня Володимир Миколайовичу виповнилося 85 років, він жив активним творчим життям, завершував книгу «Із сімейних переказів», ставив вистави в театрі «Дах». Терміново їду до Львова, зустрічаюся з Федором Стригуном, нагадую, що десять років тому, 1990-го, я прочитав на колективі перший варіант

п'еси про Бандеру і заньківчани одноставно проголосували за включення її до репертуару. Федір щиро зізнається, що він не вмів ставити п'еси, написані в жанрі «театр в театрі». Тоді я кажу: «Старий Оглоблін готовий поставити останній варіант п'еси в твоєму театрі, і я, власне, від нього приїхав». Стригун хвилику подумав і промовив фразу, за яку я відповідаю головою: «Та ні, Оглобліна я в колектив не пушу». Як я не вмовляв мого друга, як не доводив, що акторам буде цікаво працювати в цьому незвичному жанрі, і, врешті, навіть спересердя ляпнув: «Йому 85, він не суперник тобі в боротьбі за посаду головного режисера!» – не вдалося переконати Федора Миколайовича. Впевнений, це була не тільки моя творча поразка – це була непоправна втрата для всієї нашої театральної співдружності...». (Цікаво, що цього року двом колишнім друзям у Києві та ще й в один день робили складні операції. Ось так вони ніби випадково ледь не зустрілися в одній лікарській палаті. І такими багатомірними символами було переповнене все життя пана Ярослава...).

Ярослав Верещак умів цінувати справжню дружбу. Коли завчасно і трагічно відійшла у засвіття драматург Лідія Чупіс, він зробив все можливе і неможливе, аби її п'еси продовжували друкуватися та ставитися на театральних майданчиках. У Центрі Курбаса за його ініціативи навіть відбувся повномасштабний театральний проект «Трійця Лідії», за яким була видана збірка та поставлені вистави Лідії Чупіс. Пан Ярослав добре відчував талановитих авторів, спонукаючи їх писати все нові та нові твори. І, зазвичай, його учні ставали його добрими друзями. Ось імена тільки деяких з них: Ольга Мурашко, Олександра Погребінська, Катерина Демчук, Дарина Березіна, Ксенія Скорик, Любов Цукор тощо. Підтримував тих драматургів, твори яких не повинні були залишатися поза увагою: Олена Клименко, Світлана Лелюх, Віра Маковій, Надія Марчук тощо. Дуже цінував творчість Анни Багряної, Неди Неждани, Тетяни Іващенко, Оксани Танюк. Як бачимо – суцільне жіноче царство. Він їх усіх любив і по своєму навіть боготворив. Тож не дивно, що свою негасиму любов вирішив увічнити неймовірною збіркою, яку назвав Антологія української жіночої драматургії «Мотанка». Зрозуміло, що усі перераховані вище драматургеси стали авторками цієї унікальної збірки. Від себе додам, що це взагалі чи не найкраща антологія сучасної драми за часів новітньої України. «Мотанка» – такий собі символічний оберіг нашої майбутньої драматургії. І все це власними силами та – знову ж таки – завдяки вірним друзям, а саме: Тетяні Іващенко, Олександрі Погребінській, Сергію Маслакову.

Слід зазначити, що за останні два роки йому вдалося видати стільки книжок, скільки багатьом авторам навіть за все своє життя не вдалося б надрукувати. Про унікальну «Мотанку» вже було сказано. А ще була збірка вибраних власних творів «Центрифуга», антологія п'єс за біблійними сюжетами «Від неба до землі», а також активна участь у виході потужної антології дитячої драми «Драмовичок», актуальної драми «Майдан. До і після», біографічної драми «Таїна буття»... Тобто, друкуючи свої твори, він не забував і про інших авторів, що є нині досить таки рідкісною ознакою щирого альтруїзму. (І фактично все це робилося на волонтерських засадах, а часом ще й докладалися власні кошти).

А завершується цей перелік книжок виходом його першого роману «Магія блуду», де в головному персонажі багато в чому прочитується сам пан Ярослав. І тут він залишився вірним самому собі. Адже більшість письменників на фінішній прямій пишуть романи «Мое життя...», «Сповідь», «Покаяння», «Мої роки», «Мое багатство», або щось на кшталт того. А Верещак нам залишає «Магію блуду», про яку, як не прикро, але так само вже покійний письменник Василь Портяк казав (а він читав ще рукописний варіант роману), що так вже ніхто з сучасних літераторів не вмів писати і дуже шкода, що Верещак тільки на схилі літ зайнявся прозою. На жаль, Ярославу Миколайовичу так і не вдалося потримати своєї останньої книжки. Він відійшов у вічність 22 вересня, а видавець, як не поспішав, забрав книжку із типографії 23 вересня...

На дев'ять днів у Національній спілці письменників України під час вечора пам'яті Ярослава Верещака голова секції драматургів Василь Неволов дуже влучно підмітив, що навіть свій відхід пан Ярослав здійснив із великим підтекстом, по-театральному. Адже найбільш успішна його вистава називалась «Восени, коли зацвіла яблуня...», і відійшов він у засвіття – восени...

Дуже багато було у нього символіки. І не дивно, що серед драматургів останньою за життя бачила його саме Оля Мурашко. Вона його найбільший друг, яка найчастіше була поруч із ним і в світлі часи, і в лихі години. Так вже все склалося... І чомусь таки хочеться сказати, що восени, коли зацвіла яблуня, від нас відійшов у засвіття Ярослав Верещак...